

INITIATION MOMENTS OF THE LIFE OF THE PUPILS FROM CRAIOVA IN THE YEARS 1864-1928: THE FIRST DAY OF SCHOOL AND THE END OF THE SCHOOL YEAR

Daniel Motoi

PhD Student, "Valahia" University of Tîrgoviște

Abstract: The festivities organized each year with the occasion of the beginning and the end of the school year acted as defining elements which marked the rhythm of the life of the two important actors of the post-1864 Romanian education system: the pupils and the teachers. If the festivity of the beginning of the school year was organized without much pomp (a short divine service and some speeches), the ceremony that marked the end of the school year was much spectacular and was formed by two distinct moments: the solemn ceremony where the diligent pupils received the education awards and the artistic celebration that followed. Both of these festivities emphasized the cyclic shape of the school year, which began and ended with a solemn festivity.

Keywords: pupils, festivity, rhythm, awards, initiation moments.

Nu este exagerat să spunem că ritmul unei epoci sau al unei vieți omenești este dat, la un nivel foarte general, de modelul în care se înscrie succesiunea momentelor alerte, care abundă de evenimente importante și a momentelor liniștite, de tihnă. Aplicând acest model la o profesiune, la o meserie, atât în perioada analizată în lucrarea de față, cât și în zilele noastre, la debut de secol XXI, observăm că alternanța muncă-odihnă ocupă, în continuare, un loc important în stabilirea ritmului. Pentru profesorii și elevii din învățământul craiovean, deasupra ritmului zilnic, modelat de programul școlar, acționa un alt ritm, construit la o scară mai mare, care lua forma unor succesiuni de segmente de timp egale cu un an și care, definite fiind de alternanța perioade de cursuri școlare/perioade de vacanță, tindeau să se asemene până la identitate perfectă.

La rândul său, anul școlar propriu-zis avea propriul ritm, stabilit, între alte elemente, de principalele sărbători școlare și naționale între care se înscriu, ca mici momente inițiatice, festivitățile școlare prilejuite de deschiderea respectiv terminarea anului școlar.

Comparată cu serbarea de sfârșit de an școlar, festivitatea ținută de fiecare școală în septembrie, la începutul anului școlar, pare a nu avea o importanță deosebită, fiind introdusă doar de obișnuința de a marca, printr-un moment festivist, inițierea unui nou ciclu școlar. În realitate, prin elementele sale constituente, festivitatea căpăta un aer foarte solemn, care trebuie să fi impresionat, în multe ocazii, asistența.

Astfel, anul școlar începea pentru toate instituțiile școlare din oraș cu un Te-Deum, care avea loc fie la o biserică din apropiere sau chiar în școală, în cadrul căruia era oficiată Sf. Liturghie și era sfințită apa. Slujba religioasă era efectuată de preoți fără plată suplimentară, întrucât se considera că această practică era „o datorie de păstor sufletesc” a acestora care, în acest fel, reușeau „să insufle copiilor mai de aproape sentimentul religios”¹. Urma apoi un „discurs de ocaziune” ținut de director sau de un reprezentant al conferinței școlii, care, în unele instituții de învățământ, era păstrat în arhiva școlii, festivitatea încheindu-se cu lecturarea Regulamentului de ordine și disciplină al școlii. La toate aceste momente

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj (în continuare, SJAN Dolj), fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 1/1900, f. 7; fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeanu”, dos. 72/1899, f. 60.

participau, în mod obligatoriu, conducerea școlii, toți membrii corpului didactic și elevii școlii. La festivitate puteau participa, de asemenea, oficialități locale și centrale, diverși invitați, părinții elevilor sau simpli curioși. Ziua organizării acestei festivități nu a fost întotdeauna aceeași, diferitele regulamente școlare aflate în vigoare în această perioadă menționând ca dată de începere a anului școlar zilele 1 septembrie și, mai târziu, 15 septembrie². Din diverse motive, legate de factori precum progresul lent al pregătirilor pentru primirea școlărilor, izbucnirea unor evenimente istorice importante sau acțiunea destabilizatoare a unor boli molipsitoare, aceste date au fost depășite în multe ocazii³. În perioada imediat următoare încheierii acestei festivități, în aceeași zi sau, cel mai târziu, în ziua/zilele următoare, conferința profesorilor școlii pune la punct ultimele detalii privind stabilirea orarului zilnic, a programului școlar, aprobarea manualelor școlare etc.⁴

Între momentele care marchează curgerea anului școlar și stabilesc ritmul vieții elevilor și, mai ales, a profesorilor, serbarea înmânării premiilor școlare are semnificația cuvântului final, a unui metaforic sunet de clopoțel care marchează de fiecare dată, pavlovian, granița temporală dintre ora de clasă și pauză, respectiv dintre școală și vacanța cea mare. Ciclicitatea anului școlar este, în acest fel, perfectă: debutează și se încheie cu o festivitate școlară. În această grilă de interpretare, solemnitatea înmânării premiilor devine un adevărat moment inițiativ: cel prin care se obține un nou grad de maturizare, care apropie cu încă o unitate de măsură de obiectivul asumat oficial de sistemul de învățământ – transformarea elevului în cetățean supus Patriei.

Prin elementele sale constitutive, solemnitatea înmânării premiilor era investită cu un rol multiplu: popularizarea unora dintre valorile esențiale în procesul de formare a viitorului cetățean (meritocrație, perseverență, acceptarea diverselor tipuri de ierarhii), intensificarea spiritului de competiție din interiorul grupului de elevi, ocazie de afirmare a unor modele comportamentale sau de succes personal sau profesional (prin discursul ținut de director și de diversele personalități prezente la serbare), scoaterea în relief a rezultatelor cele mai bune ale școlii prin focusarea doar asupra elitelor etc.

În arhitectura sistemului de învățământ imaginat de Minister, ceremonialul înmânării premiilor căpăta și o amplă valență didactică, ce depășea spațiul jurisdicțional al instituțiilor școlare, extinzându-se asupra părinților elevilor și asupra cetățenilor participanți, în general. Astfel, în nota emisă la 27 mai 1865 de Ministerul Instrucțiunii Publice i se cerea directoarei Școlii Centrale de fete din oraș să dea o amploare deosebită solemnității acordării premiilor, la care era îndemnată să atragă un număr cât mai mare de părinți sau „străini”, astfel ca, pe de o parte, să încurajeze elevele spre calea învățaturii spornice, și, pe de altă parte, să-i motiveze pe părinți și pe ceilalți cetățeni ai orașului să devină parteneri ai statului în efortul de a ridica nivelul moral și intelectual al societății⁵.

Festivitatea acordării premiilor marca în mod oficial sfârșitul anului școlar și era celebrată cu un fast deosebit de obicei în ziua de 29 iunie, când erau sărbătoriți Sf. Apostoli

² C. Lascăr, I. Bibiri, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor deciziuni și dispozițiuni generale ale acestui departament de la 1864-1901*, București, Imprimeria Statului, 1901, pp. 235, 257-258, 277, 332, 341, 345, 377; SJAN Dolj, fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927, f. 323, 865, 1071.

³ *Anuarul Școlii profesionale „Madona-Dudu” din Craiova pe anul 1924-1925*, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, 1925, p. 3.

⁴ SJAN Dolj, fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 1/1885, f. 194, dos. 1/1901, f. 157-159.

⁵ Nicolae Andrei, *Istoria învățământului din Craiova*, vol. II, Craiova, Editura Alma, 2005, p. 193.

Petru și Pavel⁶. Festivitatea putea fi organizată de fiecare școală în propriul local, dar, de regulă, școlile de stat, și mai ales cele primare, organizau o festivitate comună, ținută de regulă în sala de festivități a Liceului „Carol I”⁷.

La serbare erau obligați să participe directorul școlii, institutorii sau profesorii și elevii școlii. Alături de aceștia, participau aproape întotdeauna, ca invitați speciali, diverse oficialități locale sau centrale precum prefectul, primarul, președintele Curții de Apel, revizorul școlar, diverși reprezentanți ai Primăriei dar și personalități de prim rang din viața politică românească precum membri ai guvernului sau chiar ai familiei domnitoare. În aceste cazuri, președinția solemnității era asigurată de revizorul școlar sau de oricare alt reprezentant al administrației învățământului sau, în lipsa acestora, de reprezentantul Primăriei Craiova.

Sub mandatul de ministru al lui Spiru Haret s-a impus obiceiul ca președinția solemnității să fie deținută, în orașele reședință de județ, de prefectul județului sau, în lipsa acestuia, de primarul orașului. În cazurile (rare) când invitațiile trimise de directori nu erau onorate, cel care prezida ceremonia era directorul școlii (sau reprezentantul directorilor, în situațiile în care serbarea era organizată de mai multe școli). Grosul publicului era dat de elevii care nu primeau premii și de părinții elevilor⁸.

Festivitatea în sine se derula după un program destul de rigid, repetat, cu schimbări ne semnificative, în ceea ce privește momentele principale și ordinea în care acestea se derulau, în aceeași formă în toată perioada analizată, fie că vorbim de școlile primare sau cele secundare. În principiu, dacă se respecta programul hotărât de regulamentele aprobate de minister⁹, momentele serbării se succedau în ordinea următoare:

- a) un „imn de ocaziune” sau cu imnul regal, cântat de elevii școlii;
- b) discursul adresat autorității școlare de către unul dintre directori – delegat în acest sens de colegii săi, într-o ședință de consfătuire organizată în prealabil, de regulă la 1 iunie, în care era decise detaliile generale ale acestui mesaj – sau, în lipsa acestuia, de unul dintre profesori sau institutori. Textul discursului trebuia comunicat autorităților școlare, în vederea pregătirii răspunsului, înainte de festivitate;
- c) răspunsul autorităților prezente - reprezentantul Ministerului sau orice altă oficialitate. Aceste discursuri se distingeau, în general, prin abordarea unui inventar problematic circumscris ariei dedicate problemelor specifice învățământului – importanța

⁶ Obiceiul organizării festivității înmânării premiilor în ziua de 29 iunie nu a fost întotdeauna respectat, înștiințările făcute de directorii școlilor către revizoratele școlare menționând și alte date, situate, e drept, în preajma sărbătoririi Sfinților Apostoli Petru și Pavel. De altfel, chiar și regulamentele emise de ministru au stabilit, cu diverse ocazii, ca dată de organizare a acestei ceremonii ziua de 25 iunie pentru școlile primare – când, oricum, se recomanda ca școlile de băieți să țină serbarea dimineața, la orele 9 a.m., iar școlile de fete după amiaza, la orele 3 p.m. – sau de 30 iunie pentru școlile de fete. (C. Lascăr, I. Bibiri, *op. cit.*, pp. 458, 697, SJAN Dolj, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 18/1871, f. 13, 14, dos. 21/1873, f. 51vs; fond Inspectoratul Școlar Craiova, dos. 4/1914, f. 51; fond Liceul de fete „Ecatarina Urziceanu”, dos. 12/1925-1926, f. 86; fond Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta”, dos. 18/1877, f. 43).

⁷ În dispozițiile date de Minister se specifica faptul că sala care era destinată găzduirii aceste festivități trebuia să fie cât mai spațioasă și să fie plasată cât mai în centrul orașului. În Craiova, sălile care îndeplineau cel mai bine aceste condiții erau cele aparținând Liceului de băieți „Carol I” și Institutului de fete „Lazaro-Otetelișanu”, sau Teatrului Teodorini, preferate, din acest motiv, sălilor de festivități ale celorlalte școli din Craiova. Au fost și ocazii, însă, când serbarea de sfârșit de an școlar a fost organizată în atmosfera impunătoare a „Sălii pașilor pierduți” a Palatului de Justiție din oraș sau în aer liber, în Grădina Bibescu (SJAN Dolj, fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 2/1883, f. 27; fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 29/1885, f. 50, dos. 43/1894, f. 104, dos. 53/1895, f. 59; Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, p. 70; „Gazeta Învățătorului”, an I, nr. 4, 15 iulie 1891, p. 6).

⁸ M. Stăureanu, *Istoricul Școlii israelito-română „Lumina” din Craiova (1863-1923)*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1923, p. 23.

⁹ C. Lascăr, I. Bibiri, *op. cit.*, pp. 240, 241, 283, 349, 458, 469, 603, 696, 697, 713.

educației, progresul realizat, efortul meritoriu depus de dascăli, problemele pe care sistemul nu reușise să le rezolve etc. – sau extras din câmpul ideatic centrat pe preocupările viitoare ale elevilor, văzuți ca cetățeni în devenire: respectarea ordinii sociale, îndeplinirea datoriei, valorificarea experienței civice a celor maturi¹⁰.

d) solemnitatea propriu-zisă a împărțirii premiilor, în cadrul căreia erau premiați elevii distinși la învățătură, după care directorul amintea doar (fără a-i invita să urce pe scenă) pe elevii care meritau mențiune onorabilă. Ministru al învățământului în 1885, Spiru Haret a instituit obiceiul ca premiul I să fie înmănat de prefectul județului iar premiile II și III de către primarul orașului;

e) serbarea se încheia printr-un imn final și diverse cântece școlare¹¹.

Ceremonia împărțirii premiilor era așezată în rândul celor mai importante sărbători școlare, egală în însemnătate cu festivitățile organizate pentru celebrarea zilelor de 24 ianuarie sau 10 mai, toate având menirea de a „face impresie adâncă asupra inimii copiilor”, astfel că, prin regulamentele emise, Ministerul le-a cerut organizatorilor (directorii și corpul profesoral) să depună tot efortul pentru a da întregii manifestări o înfățișare cât mai solemnă iar cuvântările ținute de oficialități să aibă un caracter „național patriotic”.

În cadrul solemnității de înmânare a premiilor, elevii fruntași la învățătură primeau, în afară de diploma doveditoare a premiului câștigat și un anumit număr de cărți, care erau, în cazul școlilor din Craiova, oferite de Primărie sau Prefectură, pornind de la listele nominale înaintate, pentru acest scop, de directorul fiecărei instituții școlare, imediat după încheierea examenelor finale, prin intermediul revizorului școlar. Cărțile erau cumpărate prin licitație publică, organizată de Comitetul de premiere, în funcție de informațiile primite de la revizorul școlar. O parte a cărților de premii provenea, de asemenea, din direcția Ministerului Instrucțiunii Publice¹².

În afară de cărțile cumpărate de Primăria orașului, se practica, de asemenea, obiceiul completării listei cărților oferite elevilor merituoși prin donații ale unor diverși particulari, cărțile aparținând acestei categorii fiind înmânate elevilor stabiliți de director, dar cu titlul de accesit I, II și III. Grupul celor dispuși să contribuie la creșterea fondului de cărți destinate premianților era format, în general, din politicieni, actuali și foști profesori, directori ai școlilor din oraș, personalități culturale etc. și a fost mai mereu, în ceea ce privește orașul Craiova din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la Primul Război Mondial, în ciuda componenței sale mai degrabă firave din punct de vedere numeric, deosebit de activ.

Spre exemplu, la sfârșitul anului Școlar 1864-1865, pentru achiziționare de cărți pentru elevii premianți din oraș, Consiliul municipal a oferit suma de 4.000 de lei, cărora li s-au adăugat șase opere în limba franceză, în ediție de lux, oferite de președintele Tribunalului Dolj, 40 de exemplare ale cărții *Patria sau recunoștința* oferite de Anton Brăiloiu, 60 de cărți religioase și morale donate de revizorul ecleziastic, 12 cărți „valoroase” venite din partea lui

¹⁰ *Solemnitatea distribuției premiilor la Liceul din Craiova pe anulu școlasticu 1884-1885*, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian Samitca, 1885, pp. 3-9; *Cuvântarea D-lui G. I. Bușilă, ținută la solemnitatea distribuției premiilor în Anuarul Liceului „Carol I”*, Craiova, Editura Samitca, 1888, pp. 6-8; N. Economu, *Discursul pronunțat cu ocaziunea distribuției premiilor școalelor secundare în sala teatrului din Craiova la finele anului școlar 1890-1891*, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian și Ignat Samitca, 1891, pp. 3-12.

¹¹ SJAN Dolj, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 18/1871, f. 13-14vs, dos. 20/1872, f. 32vs, 33, dos. 21/1873, f. 31vs, 32, dos. 23/1874, f. 35, 36, dos. 27/1877, f. 67, 68, dos. 29/1885, f. 50, dos. 31/1886, f. 39, dos. 32/1886, f. 59vs, 60, 60vs; fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 2/1883, f. 27, 27vs, dos. 5/1882, f. 21, 21vs; fond Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta”, dos. 18/1877, f. 43vs.

¹² Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, p. 68; SJAN Dolj, fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 2/1883, f. 21, dos. 1/1888, f. 26vs, dos. 1/1900, f. 58, 59; fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 29/1885, f.47; fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927, f. 250.

Ignat Samitca (patron, împreună cu fratele său, Ralian, al unui Institut de Editură și Arte Grafice), diverse cărți oferite de alți cetățeni ai orașului, în valoare totală de 649 lei etc.¹³

De asemenea, în aceeași perioadă, doar pentru premiarea elevilor Școlii Generale de băieți Nr. 1 din Craiova au fost donate, în afară de cele 126 de volume venite de la Ministerul Instrucțiunii Publice, prin intermediul Comitetului școlar local, un număr impresionat de alte cărți, oferite de Primăria Craiova (306 volume), Comitetul Permanent al Județului Dolj (45 volume), d-na Luța Dimitriadis (50 cărți), d-nul Anastase Stolojan (50 cărți, în valoare de „doi napoleoni de aur”), d-nul Gheorghe Chițu (28 volume), d-nul George Panaiotescu (10 volume), d-nul Teodor Vasile David (10 volume), d-nul George Constanțiu (22 volume), d-nul Dimitrie Căpreanu (12 volume), părintele Papasolescu (4 volume) și d-nul Teodor Tănilăvescu (2 volume)¹⁴. După înființare, Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor – secția Craiova a donat în dese rânduri cărți pentru premiarea elevilor premianți¹⁵.

Cărțile primite de elevii merituosi constau în manuale (aritmetică, gramatică, caligrafie, geografie, desen liniar etc.), calendare (*Calendarul bunului cultivator*), cărți religioase (*Evangheliile*, *Rugăciuni*, *Istoria sacră*, *Catehismul moral*, *Istoriile biblice*, *Rugi*, *Culegere de rugăciuni*, *Istoria Bisericească*, *Istoria Bibliei*, *Istoria Sacră*, *Catehismul elementar*, *Rugi*, *Viața Mitropolitului Veniamin Costache*, *Biblia Sacră Ilustrată*, *Istoria Vechiului și Noului Testament* de Gr. Boroianu, *Dogmele religiei creștine* de Dr. Constantin Popescu), multe cărți de literatură și didactică dar și de științe (*Istoria naturală*) sau istorie (*Istoria Țărilor Unite Române* de Laurian, *Belizarie*, *Mihai Viteazu*, *Istoria Daciei*, *Istoria Românilor* de V. A. Urechia, *Biografiile domnilor români*, totde V. A. Urechia, *România Regală*, *Cronicele de Șincai*, *Mitologia greacă*, *Istoria critică a Românilor* de Hașdeu, *Istoria revoluțiunii române din 1821* a lui Aricescu, *Istoria Română* de Tocilescu, *Istoria critică universală*, *Instituțiunile românilor* de I. H. Rădulescu, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul* etc.), almanahuri (*Almanahul României Jună*), diverse dicționare, atlase, albume (*Albumul Macedo-Român*), piese de teatru, cărți în limbi străine (în general, în limba franceză), cărți moralizatoare (*Micul școlar*, *Micul ultraj*, *Datoriile copiilor către părinți*, *Morala în faptă sau bune exemple*), hărți și felurite alte cărți considerate a fi „folositoare” premianților (*Quateva noțiuni de măsurători*, *Cunoștințe folositoare*, *Grădina*, *Bucătărease*, *Modele de desen*, *Esserciții de lectură*, *Curs practic și gradat de compozițiuni cu un adaos dicționar ortografic*, *Culegere de scrisori*, *Stilul epistolar*, *Explicarea sistemului metric*, *Contabilitatea comercială*, *Curs de agricultură*, *Drept administrativ*, *Hygiena*, *Modele de cusături naționale*, *Igiena populară*, *Metoda de croit*, *Cum vorbim*, *Piese muzicale*, *Călăuza mamelor tinere*, *Melodii naționale*, *Piese muzicale pentru voce și pian*, *Teoria musicală* de Vahman) sau care pur și simplu nu se încadrau la o categorie anume (*Un mijloc de educațiune pentru copii orfani și neorfani*, *Biografiile maeștrilor celebri*, *O privire repede din Cernăuți*, *Cascadele de la Niagara*, *Memoriile unui măgar*)¹⁶.

¹³ Nicolae Andrei, *op. cit.*, p. 273.

¹⁴ SJAN Dolj, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 15/1869, f. 27, 27vs. Pe lista celor care au donat cărți pentru premiarea elevilor distinși „prin bună conduită și diligență” la învățătură în anul școlar 1876-1877 erau înscrși, alături de instituții sau persoane menționate în același context și la 1869, precum Primăria Craiova, omul politic (liberal) Anastase Stolojan, Lucia Dimitriad (soția doctorului George Dimitriad) și donatori noi, precum G. M. Fontanin, directorul Liceului din oraș, care a donat 12 cărți, sau Epitropia Bisericii „Madona Dudu” din Craiova, care a donat 72 de cărți – Idem, dos. 27/1877, f. 79, 79vs.

¹⁵ Idem, fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927, f. 249.

¹⁶ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 7/1864, f. 21, dos. 8/1865, f. 22, 23, dos. 11/1867, f. 16, 17, 19, 20, dos. 17/1870, f. 5, dos. 25/1876, f. 3-5; fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 2/1883, f. 22, dos. 1/1884, f. 24, 25, dos. 1/1890, f. 44, dos. 2/1891-1892, f. 56, dos. 1/1892, f. 31, 32, 33, dos. 1/1894, f. 76, 77, dos. 1/1895, f. 59, dos. 1/1900, f. 51; fond Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta”,

În general, se urmărea o anumită specificitate a cărților alese spre a fi înmânate elevilor premianți, fetele primind mai ales cărți de muzică, literatură, religioase sau pregătitoare pentru cariera de mame și gospodine rezervată de societatea timpului (*Modele de cusături naționale, Igiena populară, Igiena Națională, Metoda de croit, Piese muzicale, Călăuza mamelor tinere, Melodii naționale* etc.). Scopul acordării premiilor în cărți era „încurajarea tinerimei studioase de a păși cât mai repede pe calea progresului științei și a bunelor moravuri și, prin urmare, de a putea deveni în viitor cetățeni folositori Patriei în genere, iară Craiovei în parte”¹⁷. În ceea ce privește criteriile folosite în procesul de selectare a cărților oferite pentru premii, directorii școlilor urmăreau, în general, ca acestea să fie „folositoare”, să se găsească pe lista cărților aprobate de minister și, mai ales, să fie ieftine¹⁸.

În afară de cărți, elevii primeau adesea și diverse obiecte, alese în funcție de specificul fiecărei școli. Astfel, Elevii Școlii de Arte și Meserii din Craiova care se distingeau la examenul general, era recompensați, conform regulamentului după care a funcționat școala în primele două decenii de funcționare, cu un premiu constând în unelte în valoare de 400 de lei pentru cei care obținuseră gradul I și de 300 de lei pentru cei care obținuseră gradul al II-lea¹⁹. Uneltele-premiu erau confecționate în școală. În perioada următoare, conform regulamentului aflat în vigoare în anul 1900, primii trei clasați din fiecare clasă a Școlii de Arte și Meserii nu mai primeau, alături de diploma reprezentând premiul obținut, unelte ci doar o anumită sumă de bani (100 de lei pentru premiul I, 70 de lei pentru premiul al II-lea și 40 de lei pentru premiul al III-lea) care, însă, nu revenea imediat elevului premiant ci se depunea la Casa de Economii pe numele elevului respectiv și putea fi ridicată doar după absolvirea școlii, și atunci doar dacă făcea dovada faptului că ajunsese să practice meseria pentru care fusese pregătit de către școală²⁰. De asemenea, elevii Școlii Normale de băieți din oraș care se distinseseră la examenele de sfârșit de an, au primit în cadrul festivității de premiere organizată la 26 iunie 1872 25 de cărți, 38 de tablouri și 3 compasuri²¹.

Același model a fost aplicat și în cazul fetelor, care au fost recompensate pentru sârguința la învățătură cu diverse obiecte extrase din inventarul specific activităților pe care, potrivit concepției timpului, preluată fără modificări substanțiale de sistemul de învățământ, urmau să le execute după terminarea școlii: cele casnice. În desfășurătorul serbării de la sfârșitul anului școlar 1924-1925, desfășurată în prezența ministrului instrucțiunii publice, dr. C. Angelescu, se înscria astfel ca eveniment absolut firesc recompensarea elevelor meritorii ale Școlii Profesionale „Madona Dudu” cu nu mai puțin de 39 de rochii de vară, cumpărate de la magazinul Missir din localitate, pentru care Comitetul școlar a cheltuit suma de 3586,50 lei²². Aceeași atitudine este decelabilă și în cazul conducerii Școlii Secundare de fete Externat „Regina Elisabeta”, care supunea aprobării ministrului, printr-o cerere adresată ministrului la 9 iulie 1885, lista cuprinzând donațiile particularilor pentru premiile din acel an, pe care erau înscrise, alături de 52 de cărți, 8 „diverse obiecte pentru lucru de mână”²³. În aceeași perioadă,

dos. 9/1868, f. 47, 47vs, dos. 10/1869, f. 47, dos. 12/1871, f. 47, 47vs, dos. 18/1877, f. 44, 49; Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, pp. 69-70; Alexandru F. Dinu, Marian Barbu, *op. cit.*, p. 27.

¹⁷ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeanu”, dos. 30/1885, f. 51, 51vs.

¹⁸ Idem, fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927, f. 932.

¹⁹ Eugenia Cioroianu, *op. cit.*, pp. 45-47.

²⁰ *Regulamentul Școlii de meserii din Craiova*, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian și Ignat Samitca, 1900, pp. 18, 19, 31.

²¹ Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, p. 65.

²² *Anuarul Școlii profesionale „Madona-Dudu” din Craiova pe anul 1924-1925*, p. 5.

²³ SJAN Dolj, fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 1/1886, f. 175.

elevii Institutului Lazaro-Otetelișanu primeau la împărțirea premiilor nu doar cărți ci și hărți, globuri, „stămburi” sau materiale pentru țesut²⁴.

În anumite momente, obiceiul premierii cu cărți a elevilor merituoși a fost înlocuit cu cel al acordării de diplome²⁵. Astfel de uzanțe erau, copiate, firesc, și de școlile particulare, precum, spre exemplu, Institutul de fete Adelina Olteanu, ținut de soția fostului director al Școlii Normale de băieți, care a introdus obiceiul de a recompensa elevii merituoși ale pensionului cu medalii confecționate din aramă sau argint, în diametru de 34 mm, pe care era înscris numele instituției școlare²⁶. Tot cu medalii, conform regulamentului adoptat la înființarea școlii, în 1912, erau recompensați și elevii merituoși ai Școlii de muzică „Elefterie și Elena Cornetti”²⁷.

Sumele, uneori considerabile²⁸, vehiculate în procesul achiziționării cărților destinate elevilor premianți au pus, în anumite momente, sub semnul întrebării legitimitatea cheltuirii acestor bani, prin prisma raportului sumă cheltuită/utilitate finală, în 1886 T. Macinca, directorul Școlii Comerciale de băieți din oraș, înaintând propunerea de a înlocui premiile înmânate elevilor la sfârșit de an școlar cu burse acordate elevilor săraci²⁹.

Serbarea de sfârșit de an școlar nu se reducea doar la ținerea unor discursuri și la înmânarea diplomelor ci lua adesea o amploare mult mai mare, cuprinzând momente artistice și expoziții ale creațiilor elevilor (desene, țesături, cusături de mână etc.)³⁰. Aceste „producțiuni ale elevilor”, cum erau numite în jargonul ministerial, luau uneori forma unui adevărat spectacol școlar, așa cum relevă mini-afișul creat de elevii al festivității de premiere a Institutului de fete al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române – Filiala Craiova, care a avut loc la 2 iulie 1919. Programul aceste serbări a fost împărțit în două părți, formate din recitări și cântece în limba română, franceză și germană:

²⁴ Th. I. Ionescu, *Scurt istoric al învățământului particular din Craiova*, Craiova, 1906, p. 11.

²⁵ SJAN Dolj, fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 1/1901, f. 82, dos. 1/1911, f. 255.

²⁶ Pe avers era înscris un stup peste care era înscris, în semicerc, mesajul „Adună pentru viitoriu”, iar sub acesta, pe trei rânduri, „Institutul A. Olteanu”. Pe revers era așezată pe trei rânduri inscripția „Recompensă pentru zelu și conduită”, încadrată de o cunună cu lauri (SJAN Dolj, Colecția Articole, Studii și Monografii, dos. „Contribuții la cunoașterea Craiovei de odinioară”, f. 12).

²⁷ Medaliiile erau acordate conform regulilor următoare:

a) Medalia de aur era primită de elevii care obținuseră cel puțin media 9,50 la obiectul de studiu principal și peste 9,00 la fiecare din studiile auxiliare în parte;

b) Medalia de argint era oferită tuturor elevilor care avuseseră media la „studiul de căpetenie” cel puțin 9,00 și cel puțin 8,00 la fiecare studiu auxiliar în parte;

c) Medalia de bronz era acordată elevilor care la finalul anului obținuseră cel puțin media 8,50 la obiectul de studiu principal și cel puțin 7 la fiecare obiect de studiu auxiliar în parte. (Augustin Radu, Cristina Corina Roșianu, *Școala „Cornetti”. Anuar 1911-1935*, Craiova, Editura Sim Art, 2008, f. 299.

²⁸ Spre exemplu, pentru organizarea festivității de premiere de la sfârșitul anului școlar 1878-1879, doar pentru Școala Centrală de fete din Craiova Primăria alocase suma de 800 de lei, din care urmau să fie achiziționate și cărțile pentru elevii fără mijloace (Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, p. 68) iar peste aproape jumătate de secol, în cadrul aceleiași instituții școlare, Comitetul școlar al Școlii Secundare de Fete Gr. II Internat „Elena Cuza” din Craiova a alocat pentru anul școlar 1925-1926 nu mai puțin de 6.000 de lei (din care, este adevărat, a cheltuit doar 2.460 lei) în timp ce pentru ajutorarea elevilor săraci cu cărți, hrană și îmbrăcăminte, în același buget fusese prevăzută suma de doar 4.000 de lei (suplimentată, în final, cu alți 2000 de lei) - SJAN Dolj, fond Inspectoratul Școlar Craiova, dos. 37/1923, f. 27. În mod similar, în bugetul Liceului „Carol I” pentru anul 1926 pentru premii a fost prevăzută suma de 4.320 lei (pentru comparație, în același buget au fost prevăzuți 86.000 lei pentru cumpărarea de cărți și revistă pentru bibliotecă, 41.000 lei pentru asistență medicală sau aproape 60.000 lei ca ajutoare pentru elevii săraci) – *Liceul „Carol I” Craiova – Darea de seamă*, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, 1926, p. 9.

²⁹ A. Vasulescu, *op. cit.*, p. 19.

³⁰ Nicolae Andrei, *op. cit.*, p. 145; SJAN Dolj, fond Inspectoratul Școlar Craiova, dos. 2/1916, f. 40; fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927, f. 585.

A) Partea I: „Bunica” de G. Coșbuc, „Le nid”, „Der Weg zur Schule”, „Vântuleț de primăvară” – cântec, „Si petais riche” – cântec, „Das Wandern” – cântec, „Sus inima” de Coșbuc, „L’ete”, „Sa lieb”, exerciții de gimnastică;

B) Partea a II-a: „Pitac”, „La petite hirondelle”, „Wiess, grun, blau”, „Dorobanțul”, „Liberte”, „Das Veilchen”, „Frühlingsankunft” – cântec, exerciții de gimnastică³¹.

În învățământul secundar, conform regulamentului aprobat în 1866³², se puteau acorda doar șase premii: un premiu I cu cunună, două premii II fără cunună și trei premii III, pe care le primeau cei mai sărguincioși elevi, în funcție de locul ocupat în cadrul clasificării finale. În calculul mediei generale erau luate doar notele colective sau anuale obținute la materiile de studiu obligatorii. În cazul în care se întâmpla ca doi sau mai mulți elevi să obțină aceeași medie care le dădea drept la un premiu, conferința profesorilor clasei, sub conducerea directorului școlii, avea obligația să stabilească o clasificare a acestora prin supunerea lor la un examen ce consta într-o singură probă la un singur obiect, ales dintre materiile de studiu obligatorii.

Din 1898, când a fost introdus un nou regulament școlar³³, media anuală se calcula adunând mediile anuale și notele de la examene de la toate materiile, excepție făcând dexteritățile și mediile anuale la purtare și frecventare, suma rezultată împărțindu-se la numărul notelor adunate. Media generală era calculată cu două zecimale iar în cazul în care a doua zecimală era urmată de un rest, aceasta era mărită cu o unitate. Tot acum s-a stabilit să fie acordate doar trei premii clasice³⁴ – I cu cunună, II și III – dar a fost introdusă, în schimb, recompensa „mențiune onorabilă fără premiu” acordată tuturor școlarilor a căror medie generală era peste opt sau care obținuseră tot o medie de cel puțin opt la obiectele desen, muzică, gimnastică sau lucru de mână, în care caz, mențiunea era acordată pentru fiecare obiect în parte.

Această paradigmă privind stabilirea premiilor a rămas, în general, valabilă până la sfârșitul perioadei analizate, singura modificare substanțială – în afară de cele superficiale precum schimbarea denumirii „mențiune onorabilă fără premiu” în „promovați cu laudă” – fiind luarea în calcul, în ceea ce privește stabilirea mediei generale, a mediilor de la obiectele ignorate până atunci în această etapă: dexteritățile și purtarea (această măsură a fost introdusă „pentru a nu fi puși profesorii acestor dexterități în inferioritate profesională”). Pentru a putea integra media la purtare în calculul mediei finale, s-a hotărât echivalarea calificativelor cu valori numerice, după modelul: foarte bine = 10, bine = 8, potrivit = 6³⁵. În virtutea unei inerții care, în sistemul de învățământ românesc cel puțin, a fost întotdeauna foarte puternică,

³¹ SJAN Dolj, fond Liceul ortodox de fete Craiova, dos. 2/1916, f. 11.

³² *Regulament de ordine și disciplină pentru licee și gimnazii* (octombrie 1866) în C. Lascăr, I. Bibiri, *op. cit.*, pp. 240-241.

³³ *Regulament pentru Școlile Secundare (Gimnasii, Licee și Școle secundare de fete)* (august 1898) în *ibidem*, p. 713; Alexandru F. Dinu, Marian Barbu, *Liceul „Frații Buzești” Craiova – 115 ani*, Craiova, Editura Aius, 1997, p. 26.

³⁴ Numărul premiilor putea depăși cifra trei în situația în care una din mediile care dădea dreptul la recompensarea cu premii fusese obținută de doi sau mai mulți elevi, aceștia urmând, conform regulamentului, să fie recompensați cu același premiu *ex aequo*. Cât privește numărul de premii de studiu acordate, atitudinea autorităților de la București a fost caracterizată de o inconstanță evidentă, cele șase premii stabilite inițial de Minister coborând de mai multe ori la doar trei, doar pentru a reveni din nou, peste câțiva ani, la cifra inițială (Elena Caragea, Constantin Păun, Ioana Popescu, *op. cit.*, pp. 68-69; A. Vasulescu, *op. cit.*, pp. 14-17; *Anuarul Liceului „Carol I” din Craiova*, Craiova, Tipo-Litografia Ralian și Ignat Samitca, 1893, pp. 7-10.).

³⁵ „Promovați cu laudă” erau declarați, în 1926, elevii care îndeplineau următoarele condiții: aveau calificativele foarte bine la purtare și regulată la frecventare, media generală de cel puțin 8.00 iar mediile anuale la fiecare obiect de studiu, inclusiv dexteritățile, de cel puțin 7.00. Deținătorii primelor trei medii, în ordinea descrescătoare a clasamentului, erau declarați premianți. (SJAN Dolj, fond Liceul Militar „D. A. Sturdza”, reg. 257/1913-1916, f. 64-65vs, dos. 15/1926-1927, f. 23, dos. 23/1927-1928, f. 484).

nu toate instituțiile școlare au aderat imediat la această schimbare, fapt care era de natură a produce unele încurcături în sectorul „funcționăresc” al profesiei de profesor – încheierea mediilor. Un astfel de exemplu este situația creată de transferarea elevului Scărlătescu M. Constantin de la Liceul Militar Mănăstirea Dealu la Liceul Militar „D. A. Sturdza” din Craiova, la începutul anului 1926, când s-a constatat, după lecturarea certificatului de studii al elevului în cauză, că instituția școlară din care provenea nu introdusese în formula calculării mediei generale mediile la dexterități (în acest caz – lucru manual și muzică instrumentală) pentru simplul motiv că la aceste medii liceul militar târgoviștean nu obișnuia să încheie medii finale!³⁶

Tot din 1898 a fost instituită, ca o formă extraordinară de recompensă, *premiul de onoare*, care era acordat elevului a cărui medie generală era de cel puțin 9,50, avea nota anuală la purtare și frecventare 10 și care obținuse doar medii anuale sau note de examen mai mici sau egale cu 9. Elevul care era recompensat prin acordarea premiului de onoare nu era luat în calcul în stabilirea clasificării pentru premiile clasice și i se acorda onoarea de a deschide suita celor recompensați în cadrul festivității organizate la sfârșitul anului școlar.

Pierdeau dreptul de a primi premii sau, după 1898, mențiune onorabilă, indiferent de media lor generală, elevii care repetaseră clasa, cei care obținuseră cel puțin o medie anuală sau o notă de examen mai mică de 6, cei a căror notă anuală la purtare era mai mică de 6 sau cei care fuseseră pedepsiți pe parcursul anului școlar cu eliminare sau două cenzuri. De asemenea, elevii premianți erau obligați să aibă purtarea foarte bună, frecventarea foarte regulată iar „forma exterioară” foarte îngrijită. Condițiile grele cerute de regulamente pentru a deveni premiant au făcut, uneori, ca unele clase – inclusiv în cele mai bune școli din oraș – să se găsească în situația neplăcută de a nu putea nominaliza elevi premianți³⁷.

Aceleași reguli erau valabile, în general, și în ceea ce privește acordarea premiilor elevilor școlilor comerciale³⁸ sau în școlile secundare pentru fete unde, din 1882, s-a decis ca ordinea finală a elevilor să fie stabilită printr-un algoritm ce împărțea toate obiectele de studiu în trei categorii, fiecare dintre ele beneficiind de un anumit coeficient, după modelul următor:

- o categorie de coeficient trei, ce cuprindea materiile limba română, matematică, științele fizico-naturale, istoria și pedagogia;

- o categorie de coeficient doi, în care intrau limbile franceză, germană și italiană, geografia și igiena;

- o categorie de coeficient unu, formată din desen, caligrafie și muzica vocală.

Calcularea mediei finale se făcea prin înmulțirea fiecărei note finale cu coeficientul corespunzător și adunarea produselor rezultate în urma acestor calcule. Pornind de la punctajul obținut, comisia profesorilor decidea elevele care urmau să fie recompensate prin înmânarea celor trei premii: premiul I cu cunună, premiul II și premiul III.

Cât privește învățământul primar, în primii ani ai perioadei analizate numărul premiilor era mult mai mare decât în școlile secundare, având tendința de a scădea cu fiecare creștere a cifrei clasei³⁹. Prin regulamentul din 1870, s-a stabilit ca în fiecare clasă să fie

³⁶ Idem, dos. 23/1927-1928, f. 482, 482vs.

³⁷ O astfel de situație reclama, la sfârșitul anului școlar 1913-1914, directorul Liceului „Carol I”, care indica „condițiunile foarte grele pentru a fi premiant” drept principala cauză a lipsei premianților pentru clasele II C, III B, III C și V R (*Anuarul Liceului „Carol I” din Craiova pe anul școlar 1913-1914*, p. 104).

³⁸ *Regulament de ordine și disciplină pentru școlile de comerț* (octombrie 1882) în C. Lascăr, I. Bibiri, *op. cit.*, pp. 378-379.

³⁹ Spre exemplu, în anii școlari 1865-1866 și 1866-1867, prin ordinul ministrului instrucțiunii publice și al cultelor acordarea premiilor se făcea conform următoarei paradigme: 12 premii pentru clasa I (3 premii I, 4 premii II și 5 premii III), 9 premii pentru clasa a II-a (câte trei pentru fiecare categorie de premii), 6 premii pentru clasa a III-a (câte 2 pentru fiecare categorie de premii) și 5 premii pentru clasa a IV-a (1 premiu I, 2

premiați opt copii (conform următorului model: 1 – premiul I cu cunună, 3 – premiul II și 5 – premiul III), pornind de la o clasificare realizată pe baza mediilor la toate obiectele de studiu, cu excepția conduitei și lucrului de mână (pentru ultimul obiect, care era inclus, de altfel, doar în programa fetelor, se acordau premii separat). Chiar dacă nu era luată în calcul la media finală, conduita fiecărui elev rămânea un factor care putea încurca clasamentul final, deoarece elevii care primeau la purtate nota definitivă mai mică decât 7, pierdea dreptul la premiu, indiferent care ar fi fost media obținută la obiectele de studiu. Pierdeau, de asemenea, acest drept elevii repetenți sau care fuseseră pedepsiți pe parcursul anului școlar cu mai mult de trei arestări sau cu gonirea provizorie. În cazul în care mai mulți elevi sau eleve din aceeași clasă aveau aceeași medie care le dădea dreptul la unul din cele trei categorii de premii, era organizat un concurs ad-hoc, pentru a-i alege pe cei „meritanți”⁴⁰.

Trecerea în revistă a amănuntelor legate de pregătirea și desfășurarea solemnității înmânării premiilor nu face decât să sublinieze locul important ocupat de această sărbătoare școlară – neglijată de sistemul de învățământ românesc al secolului XXI – într-un sistem de învățământ centrat mai puțin pe bifarea scriptică a unor cifre sau procente livrate de Minister și mai mult pe formarea unor cetățeni responsabili și a unor elite care să-și conștientizeze adevăratul rol rezervat de o societate românească aflată încă în plin proces de modernizare.

BIBLIOGRAPHY:

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj:

- Colecția Articole, Studii și Monografii, dos. „Contribuții la cunoașterea Craiovei de odinioară”
- fond Inspectoratul Școlar Craiova, dos. 4/1914
- fond Liceul de fete „Ecatarina Urziceanu”, dos. 12/1925-1926
- fond Liceul externat de fete „Regina Elisabeta” Craiova, dos. 5/1882, 2/1883, 1/1885, 1/1888, 1/1900, 1/1901
- fond Liceul Militar „D. A. Sturdza”, reg. 257/1913-1916, 15/1926-1927, 23/1927-1928
- fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 7/1864, 8/1865, 11/1867, 17/1870, 18/1871, 20/1872, 21/1873, 23/1874, 27/1877, 29/1885, 31/1886, 32/1886, 43/1894, 53/1895
- fond Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta”, dos. 9/1868, 10/1869, 12/1871, 18/1877
- fond Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”, dos. 48/1921-1927.

Andrei, Nicolae, *Istoria învățământului din Craiova*, vol. II, Craiova, Editura Alma, 2005.

Anuarul Liceului „Carol I” din Craiova, Craiova, Tipo-Litografia Ralian și Ignat Samitca, 1893.

Anuarul Școlii profesionale „Madona-Dudu” din Craiova pe anul 1924-1925, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, 1925.

Caragea, Elena, Constantin Păun, Ioana Popescu, Carmen Petre, Ana Sîrbu, *Colegiul Național „Elena Cuza” din Craiova: prima școală de grad mediu pentru fete din Principatele Române (de la 1964 pâna la 1918)* vol. I-II, Craiova, Editura Policrom, 2003.

Cioroianu, Eugenia, *Pași spre infinit ... Istoricul Colegiului Tehnic de Arte și Meserii „Constantin Brâncuși” din Craiova (1871-1948)*, Craiova, Editura Aius, 2001.

premiu II și 2 premii III) – SJAN Dolj, fond Școala Generală Nr. 1 „Obedeau”, dos. 11/1867, f. 14; fond Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta”, dos. 7/1866, f. 28.

⁴⁰ *Regulament de ordine și disciplină pentru școlile primare de ambe-sexe din țară* (octombrie 1870) și în C. Lascăr, I. Bibiri, *op. cit.*, p. 283.

Celarianu, Smaranda, *Monografia Școalei Secundare de fete Internat gradul al II-lea „Elena Cuza” Craiova*, Craiova, Tipografia Fulgerul, 1910.

Craiova – Orașul întâlnirilor, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2008.

Cuvântarea D-lui G. I. Bușilă, ținută la solemnitatea distribuției premiilor în Anuarul Liceului „Carol I”, Craiova, Editura Samitca, 1888.

Economu, N., *Discursul pronunțat cu ocaziunea distribuirii premiilor școalelor secundare în sala teatrului din Craiova la finele anului școlar 1890-1891*, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian și Ignat Samitca, 1891.

Ionescu, Th. I. *Scurt istoric al învățământului particular din Craiova*, Craiova, 1906.

Lascăr, C., I. Bibiri, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor decisiuni și dispozițiuni generale ale acestui departament de la 1864-1901*, București, Imprimeria Statului, 1901.

Liceul „Carol I” Craiova – Darea de seamă, Craiova, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, 1926.

Radu, Augustin Cristina Corina Roșianu, *Școala „Cornetti”. Anuar 1911-1935*, Craiova, Editura Sim Art, 2008.

Regulamentul Școalei de meserii din Craiova, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian și Ignat Samitca, 1900.

Romanescu, Aristizza, *30 de ani de amintiri*, București, 1904.

Solemnitatea distribuției premiilor la Liceul din Craiova pe anulu școlasticu 1884-1885, Craiova, Tipo-Litografia Națională Ralian Samitca, 1885.

Stăureanu, M., *Istoricul Școalei israelito-română „Lumina” din Craiova (1863-1923)*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1923.